ชุดความรู้เรื่องพระพุทธศาสนา

ทำไมจึงนับถือศาสนา

พระนิพนธ์ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
วัดบวรนิเวศวิหาร

ทำไมจึงนับถือศาสนา

พระนิพนธ์
สมเด็จพระญาณสังวร
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ทำไมจึงนับถือศาสนา

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช (เจริญ สุวฑฺฒโน),
ความเข้าใจเรื่องศาสนา.-- พิมพ์ครั้งที่ 3.--
กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552.
27 หน้า
1. พุทธศาสนา.-- ธรรมเทศนา.
I. ชื่อเรื่อง.
294.3

ISBN 974-580-807-5

©สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พิมพ์ครั้งที่ ๓/๒๕๕๒ **จำนวน** ๓,๐๐๐ **เล่ม**

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา
พลอากาศเอก หะริน หงสกุล

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
๑๒๙ หมู่ ๓ ถ. สุขาภิบาล ต. ศาลายา อ. พุทธมณฑล
จ. นครปฐม ๗๓๑๗๐ โทร. ๘๐๐๒๓๗๓-๔, ๘๘๙๒๘๓๐

คำนำ

มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีนโยบายที่จะจัดพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาเพื่อประชาชนทุกระดับชั้นสามารถอ่านศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับคำสอนของพระพุทธศาสนาได้โดยง่าย อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปประพฤติปฏิบัติให้เกิดสันติสุขแก่ชีวิตและสังคม ทั้งจะเป็นการช่วยกันดำรงและส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรสืบไปด้วย

มหามกุฏราชวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า พระนิพนธ์ของเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งที่จะจัดพิมพ์เผยแพร่ตามนโยบายดังกล่าว เพราะเป็นบทพระนิพนธ์ที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระครบถ้วนบริบูรณ์ และอ่านเข้าใจง่ายสำหรับผู้อ่านทุกระดับ มหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้เลือกสรรมาจัดพิมพ์เผยแพร่เป็นชุดๆ เป็นลำดับไป

พระนิพนธ์เรื่อง ทำไมจึงนับถือศาสนา นี้ เจ้าพระคุณสมเด็จฯ ได้ทรงวินิจฉัยเรื่องศาสนาไว้อย่างละเอียด ทั้งในด้านความหมาย บ่อเกิดลักษณะ และคุณประโยชน์ของศาสนา จึงเป็นพระนิพนธ์ที่มีค่ายิ่งทั้งในด้านวิชาการ และในด้านการศึกษา

พระพุทธศาสนา ฉะนั้น หากได้มีการจัดพิมพ์เผยแพร่ให้กว้างขวาง ก็จะเป็นคุณประโยชน์แก่การศึกษา และช่วยส่งเสริมศีลธรรมแก่ประชาชนทั่วไปเป็นอย่างดียิ่ง มหามกุฏราชวิทยาลัยจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสนี้

(พระมหารัชมงคลดิลก)
ผู้อำนวยการ

มหามกุฏราชวิทยาลัย
กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑

สารบาญ

บุพพศาสนา	๑
อาจริยศาสนา	๒
รัฐศาสนา	๕
ธรรมศาสนา	๖
จบจริงหรือ	๘
ศาสนาที่ดี	๙
คนแปลกประหลาด	๙
คนหลักลอย	๑๑
ศาสนาที่สอนให้รู้	๑๑
พุทธศาสนิกชนแท้	๑๒
สรณะกับความกลัว	๑๔
กลัวเจ็บกลัวตาย	๑๕
สิ่งที่กลัวต่างๆ	๑๖
กลัวที่หลอกเด็ก	๑๖
กลัวที่หลอกผู้ใหญ่	๑๗
กลายมานับถือวัตถุ	๑๙
ทวีภัยกรรม	๒๐
ภัยและวิธีระงับภัยที่แท้จริง	๒๒
สรณะ ๓	๒๓
สรุปสรณะ	๒๕

ทำไมจึงนับถือศาสนา ?

คนในโลกเริ่มนับถือศาสนากันมาแต่เมื่อไร ? เป็นที่รับรองกันแล้วว่าคนเริ่มนับถือศาสนากันมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ ก่อนมีประวัติศาสตร์ ได้มีนักค้นคว้าขุดพบซากศพและสิ่งต่าง ๆ ในสมัยเก่าแก่นั้นลงสันนิษฐานถึงลัทธิศาสนาที่คนเก่าแก่นับถือกันต่าง ๆ เป็นการพิจารณาวัตถุแล้วลงสันนิษฐาน คราวนี้ลองมาพิจารณาถ้อยคำเก่าแก่แล้วสันนิษฐานดูบ้าง คำเก่าแก่นั้นขอยกขึ้นมาพิจารณาเพียงคำเดียว คือคำว่า "ศาสนา" นี้เอง คำนี้เป็นคำดึกดำบรรพที่ยังมีชีวิตอยู่ เพราะตามหลักฐานปรากฏว่าได้พูดกันมาตั้งแต่ก่อนพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นนานไกลและยังใช้พูดกันต่อ ๆ มาอยู่จนถึงบัดนี้

บุพพศาสนา

ในภาษามคธว่า "สาสนะ" ในภาษาสันสกฤตว่า "ศาสนะ" ในภาษาไทยนำมาใช้ว่า ศาสนา แปลว่าคำสั่งสอน การสั่งสอน คำแปลนี้ถึงยังไม่หมดความหมาย ก็ได้ความหมายที่สำคัญ ซึ่งอาจอธิบายให้กว้างครอบคลุมความหมายทั้งหมดได้

ฉะนั้น ลองยกคำแปลนี้ขึ้นพิจารณาว่าคนเราเริ่มสั่งสอนกันมาตั้งแต่เมื่อไร อาจตอบตามเหตุผลว่าคนเราเริ่มสั่งสอนกันตั้งแต่เริ่มรวมกันอยู่ในโลกตั้งแต่ครอบครัวหนึ่งขึ้นไป คือตั้งแต่เริ่มมีคนตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป หรือตั้งแต่เริ่มมีบิดามารดามีบุตรธิดาขึ้นในโลก หรือพูดตามสมัยว่าตั้งแต่มีสังคมมนุษย์หน่วยแรกขึ้น เพราะในเบื้องต้นพ่อแม่ก็ต้องสั่งสอนลูก อย่าว่าแต่ในหมู่มนุษย์ แม้ในหมู่สัตว์ดิรัจฉานก็มีสั่งสอนกันตามวิธีของสัตว์ เช่น แม่นกก็มีการสอนลูก พระพุทธเจ้าเองก็ได้ทรงยกย่องมารดาบิดาว่าเป็นอาจารย์คนแรก เรียกว่าบุรพาจารย์ของบุตรธิดา เป็นอันว่าอาจารย์อื่น ๆ เป็นอาจารย์ในภายหลัง ฉะนั้นคำสั่งสอนของพ่อแม่ผู้เป็นบุรพาจารย์ จึงเป็นบุพพศาสนา (ศาสนาแรก) ของลูก

อาจริยศาสนา

แต่คำสั่งสอนของพ่อแม่ที่ให้แก่ลูกโดยมาก เพียงพอ แก่ลูกในวัยเด็ก เมื่อโตขึ้นแล้วจึงต้องส่งเข้าโรงเรียน มอบภาระให้แก่ครูอาจารย์สั่งสอนศิลปวิทยาสืบต่อไป ครูอาจารย์ที่ดีย่อมเป็นทั้งผู้ประสาธน์ศิลปวิทยาดีเป็นทั้งผู้ปกครองศิษย์ดี คำสั่งสอนหรือการสั่งสอนของครูอาจารย์เพื่อผลดังกล่าวนี้ แม้มีการลงโทษเพื่อให้ศิษย์เป็นคนดี ท่านก็เรียกว่าเป็นศาสนาอย่างหนึ่งของอาจารย์ ดังในชาดกเรื่องหนึ่งในติกนิบาตเล่าไว้มีความว่า

ในอดีตกาลล่วงมานาน พระเจ้ากรุงพาราณสีได้ทรงส่งพรหมทัตตกุมาร พระราชโอรสไปเรียนศิลปวิทยาในเมืองตักกศิลา เพราะตามนิยมของโบราณพระราชาทั้งหลายย่อมทรงปรารถนาให้พระราชโอรสได้รับอบรมให้ละมานะ ให้อดทน ให้เปรื่องปราดสามารถในศิลปวิทยา ให้รอบรู้ในโลกจารีตทั้งปวง แม้จะมีอาจารย์อยู่ในประเทศก็โปรดส่งพระราชโอรสไปศึกษาในสถานที่ไกล

พรหมทัตตกุมารได้เดินทางไปศึกษาอยู่กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ท่านหนึ่งในเมืองตักกศิลานั้น วันหนึ่งได้ไปอาบน้ำกับอาจารย์ เห็นหญิงชราคนหนึ่งกำลังร่อนงา เห็นงาเป็นมันย่องก็อยากเสวยจึงหยิบมาเสวยกำมือหนึ่ง หญิงชราก็มิได้ว่ากระไรเพราะคิดว่าคงหิววันรุ่งขึ้นพรหมทัตตกุมารได้ทำอย่างนั้นอีก หญิงชราก็ไม่ว่าอะไร ในวันที่ ๓ พรหมทัตตกุมารได้ทำอย่างนั้นอีก หญิงชราจึงร้องขึ้นว่าอาจารย์ทิศาปาโมกข์ปล่อยให้พวกลูกศิษย์ยื้อแย่งของของตน อาจารย์ได้ยินจึงหยุดสอบถาม ได้ทราบเรื่องตลอดแล้วก็รับจะใช้มูลค่าให้หญิงชราบอกว่าไม่ประสงค์มูลค่าแต่ขอให้อาจารย์ให้กุมารนี้ศึกษาว่าจะไม่ทำอย่างนั้นอีก อาจารย์พูดว่าถ้าอย่างนั้นจงคอยดู สั่งให้ศิษย์หนุ่ม ๒ คนจับกุมารที่แขนทั้ง ๒ ไว้ แล้วหยิบเรียวไม้ไผ่เฆี่ยนหลัง ๓ ครั้ง สั่งสอนว่าอย่าทำอย่างนั้นอีก

พรหมทัตตกุมาร ถูกเฆี่ยนมีเนตรแดงก่ำด้วยความ

โกรธมองดูอาจารย์ทั่วตัว ผูกอาฆาตว่าได้ราชสมบัติแล้วจักให้ตามอาจารย์ไปฆ่าเสียให้จงได้ ครั้นเรียนสำเร็จแล้วก็เข้าลาอาจารย์แสดงอาการอย่างมีความเคารพรัก ขอให้อาจารย์รับว่าจะไปกรุงพาราณสีเมื่อให้มาเชิญ แล้วลาอาจารย์กลับกรุงพาราณสี

พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรเห็นพระราชโอรสเรียนสำเร็จกลับมา มีพระราชหฤทัยโสมนัสยินดี ทรงปรารถนาจะทอดพระเนตรเห็นพระราชโอรสเป็นพระราชาตั้งแต่พระองค์ยังมีพระชนมชีพอยู่ จึงมอบราชสมบัติพระราชทาน ครั้นพรหมทัตตกุมารได้ราชสมบัติแล้ว ทรงระลึกขึ้นได้ถึงโทษที่อาจารย์ทำแก่พระองค์ จึงทรงส่งทูตไปเชิญอาจารย์ให้มา

ฝ่ายอาจารย์คิดว่าพระราชายังหนุ่ม ตนยังไม่อาจจะพูดให้ยินยอมได้จึงยังไม่ไป ครั้นกาลล่วงไป พระราชาเจริญพระชนม์ขึ้นจนถึงมัชฌิมวัยแล้ว อาจารย์จึงเดินทางไปกรุงพาราณสี ให้กราบทูลให้ทรงทราบ

พระราชาทรงยินดีโปรดให้อาจารย์เข้าเฝ้า ครั้นทอดพระเนตรเห็นอาจารย์ ก็ทรงรู้สึกเหมือนกำลังถูกเฆี่ยน มีพระเนตรแดงก่ำขึ้นด้วยโทสัคคิ (ไฟโทสะ) ทันทีตรัสว่า วันนี้อาจารย์ของเรามาถึงที่ตายแล้ว นำมัจจุราชติดมากับหน้าผากของตนแล้ว ตรัสแก่อาจารย์ว่า ท่านระลึกได้ไหมถึงวันที่ท่านเฆี่ยนเราด้วยเรียวไผ่ ท่านไม่ยินดีในชีวิตแล้วหรือจึงมา วันนั้นท่านเฆี่ยนเรา วันนี้เราจะฆ่าท่าน

ฝ่ายอาจารย์ไม่แสดงครั่นคร้าม กล่าวตอบด้วยท่วงท่าของอาจารย์ว่า อารยชน (คนเจริญ) ย่อมห้ามปรามคนที่ทำอนารยกรรม (กรรมไม่ดี) ด้วยการลงโทษให้เข็ดหลาบได้นั้นเป็นศาสนา (การสั่งสอน) มิใช่เป็นเวร ปวงบัณฑิตย่อมเข้าใจกันอย่างนี้ มหาราช ถ้าข้าพเจ้าไม่ทำให้พระองค์ศึกษาอย่างนั้นต่อไปพระองค์ประพฤติผิดยิ่งขึ้น ทรงประสบมหันตภัยเสียแล้ว จักทรงได้ราชสมบัติเห็นปานฉะนั้นจากที่ไหนเล่า

พวกอำมาตย์ที่เฝ้าอยู่ได้สดับเรื่องนั้น ก็พากันกราบทูลสนับสนุนคำของอาจารย์ พระราชาทรงพิจารณาทบทวนแล้วทรงเห็นจริงตามคำของอาจารย์ ทรงหายพิโรธสิ้นอาฆาต กลับทรงระลึกถึงคุณของอาจารย์จึงพระราชทานสิ่งปฏิการต่าง ๆ และทรงตั้งไว้ในที่เป็นปุโรหิตผู้ถวายอนุสาสน์

เรื่องนี้มีคติอยู่มาก แต่โดยเฉพาะแสดงว่า การสั่งห้ามปรามมิให้ทำผิดแม้ของอาจารย์ ก็ถือว่าเป็นศาสนาอย่างหนึ่ง ๆ มาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล

รัฐศาสนา

แต่คำสั่งสอนของอาจารย์ก็เพียงพออยู่สำหรับการศึกษาเล่าเรียน และเป็นไปในวงการเรียน หรือภายในโรงเรียน ยังไม่เพียงพอสำหรับคนทั่วไปที่รวมกันอยู่เป็นประเทศชาติ จึงต้องมี

คำสั่งสอนของประมุขผู้ปกครองหมู่ชน คำสั่งสอนของผู้ปกครองนี้ เรียกในคัมภีร์แต่เก่าก่อนว่าศาสนาเหมือนกัน ดังมีคำเรียกธุรการฝ่ายปกครองว่าปสาสนธุระ สาสนะในคำนี้ก็คือศาสนานั่นเอง ท่านเล่าว่า พระเจ้าจักรพรรดิซึ่งเป็นเจ้าโลกแต่พระองค์เดียวทรงปกครองชาวโลกทั้งสิ้นด้วยทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติในศีล ๕ ศีล ๕ จึงเป็นจักรวรรดิศาสนา พระราชามหากษัตริย์หรือท่านผู้ปกครองผู้ตั้งอยู่ในราชธรรม หรือในธรรมของผู้ปกครอง ย่อมสั่งสอนประชาชนด้วยวิธีต่าง ๆ แม้ในประเทศไทยสยามนี้เองก็มีเล่าไว้ในศิลาจารึกในรัชสมัยพระเจ้าขุนรามคำแหงกรุงสุโขทัยว่า ถ้าไม่ใช่วันอุโบสถ "พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยขึ้นนั่งเหนือขดารหิน" พระราชทานราโชวาทแก่ประชาราษฎร์ทั่วไป

ธรรมศาสนา

แต่คำสั่งสอนของผู้ปกครองให้สำเร็จประโยชน์เป็นเครื่องปกครองทางกายเป็นพื้นและประกอบด้วยการลงโทษผู้ละเมิดต่าง ๆ ยังไม่เป็นเครื่องปกครองจิตใจได้อย่างเพียงพอ จึงมีผู้แสดงคำสั่งสอนขึ้นอีกประเภทหนึ่ง มุ่งสำหรับปกครองจิตใจ ดังที่เรียกกันในบัดนี้ว่าศีลธรรมหรือศาสนา

การยกศัพท์ว่าศาสนาขึ้นสันนิษฐานในทางว่า คือคำสั่งสอนที่มีในสังคมมนุษย์ตั้งแต่ต้นเดิมมา และในหมู่ชนทั่วไปนี้

เมื่อกำหนดใจไว้ว่า ศาสนาคือคำสั่งสอนหรือการสั่งสอนอย่างธรรมดา ๆ นี้เองเท่านั้น ก็จะเข้าใจตามที่แสดงมาโดยตลอดว่าคำสั่งสอนได้ขยายตัวกว้างออกไปเพื่อให้เป็นเครื่องปกครองคนอย่างเพียงพอโดยลำดับอย่างไร และอาจสรุปคำสั่งสอนทั้งหมดลงได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ

๑. คำสั่งสอนที่ยังไม่เพียงพอ ยังไม่จบ

๒. คำสั่งสอนที่เพียงพอแล้ว จบลงแล้ว

ประเภทที่ ๑ คำสั่งสอนที่ยังไม่เพียงพอ ยังไม่จบนั้น เช่นคำสั่งสอนของบิดามารดาในชั้นต้น เช่น บิดามารดาสอนให้ลูกหัดพูด หัดนั่ง ยืน เดิน วิ่ง และหัดในกิจอื่น ๆ แต่ยังไม่พอ เมื่อลูกโตขึ้นจึงต้องส่งไปโรงเรียน แม้คำสั่งสอนศิลปวิทยาต่าง ๆ ในโรงเรียนก็ไม่มีจบ ศิลปวิทยาแต่ละอย่างก็ยังค้นคว้าแก้ไขเพิ่มเติมกันเรื่อยไป และมีมากมาย จึงต้องจัดหลักสูตรกำหนดว่าให้เรียนเพียงไหนในชั้นไหน และเมื่อถึงชั้นไหนก็ให้สำเร็จการเรียนกันเสียที แม้วิชาที่เรียกว่าปรัชญาก็เป็นเรื่องไม่จบเหมือนกัน ยังค้นคว้าแก้ไขเพิ่มเติมกันต่อไป คำสั่งสอนของท่านผู้ปกครองที่เรียกในปัจจุบันว่ากฎหมายเป็นต้นก็คงไม่จบสิ้น ไม่เพียงพอดังกล่าวเหมือนกัน น่าจะเป็นเพราะเหตุนี้ คำสั่งสอนประเภทนี้จึงไม่นิยมเรียกว่าศาสนา

ประเภทที่ ๒ คำสั่งสอนที่เพียงพอแล้ว จบลงแล้ว ได้แก่คำสั่งสอนที่เรียกว่าศาสนาในบัดนี้ เพราะทุกศาสนาต่าง

ก็แสดงคำสั่งสอนถึงที่สุดตามลัทธิของตนเช่นบางศาสนานับถือเทวดาประจำธรรมชาติต่าง ๆ ก็แสดงว่ามีที่สุดเพียงเทวดาเหล่านี้เท่านั้น บางศาสนานับถือเทพเจ้าผู้สร้างมากองค์บ้างองค์เดียวบ้าง ก็แสดงว่ามีที่สุดเพียงเทพเจ้าเท่านั้น บางศาสนานับถือธรรมก็แสดงธรรมที่สูงสุด ที่บุคคลพึงเข้าถึงได้ด้วยปัญญาของตน คำสั่งสอนประเภทที่ ๑ เช่นคำสั่งสอนของมารดาบิดาดังกล่าวแล้ว สั่งสอนอยู่ในเหตุผลใกล้ ๆ ตัว แม้ที่ไกลออกไปดังศิลปวิทยาต่าง ๆ ตลอดถึงปรัชญาต่าง ๆ ผู้แสดงที่เป็นต้นเดิมเองก็ไม่ปรากฏว่าใครปฏิญญาตนเองว่าเป็นผู้รู้จบแล้วส่วนคำสั่งสอนประเภทที่ ๒ อันเรียกว่าศาสนาสั่งสอนในเหตุผลที่กว้างที่ไกลตัวออกไปจนถึงที่สุด ดังเช่นเมื่อสอนเรื่องโลก ที่สุดโลกในด้านอดีตก็คือการสร้างโลกหรือกำเนิดโลก ที่สุดในด้านอนาคตก็คือเรื่องความสิ้นสุดของโลกและผู้แสดงก็ปฏิญญาว่าเป็นผู้รู้จบแล้ว

จบจริงหรือ

คำสั่งสอนประเภทที่ ๑ ไม่มีปัญหาต่อไป ส่วนประเภทที่ ๒ อันเรียกว่าศาสนานั้นมีปัญหาต่อไปว่าผู้แสดงเป็นผู้รู้จบจริงหรือไม่ คำสั่งสอนนั้นเพียงพอแล้วจบลงแล้วจริงหรือไม่ ปัญหานี้ภูมิปัญญาของคนเรานี้เองเป็นผู้ตอบได้ คือ ถ้าถูกต้องกับความจริงอย่างบริบูรณ์ บริสุทธิ์แล้ว ก็เป็นศาสนาที่บริบูรณ์

บริสุทธิ์ คือเพียงพอแล้ว จบลงแล้ว มีลักษณะดังที่แสดงมาแล้วในเรื่องพระธรรม

ศาสนาที่ดี

ถึงอย่างไรก็ตาม เมื่อเว้นส่วนที่เป็นปรมัตถะหรือส่วนที่สูงสุดของแต่ละศาสนาเสียกล่าวเฉพาะส่วนที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตปัจจุบัน ศาสนาที่ดีทุกศาสนาย่อมสั่งสอนให้คนทุกคนประกอบด้วยศีลธรรม มีศีลธรรมเป็นเครื่องปกครองจิตใจและความประพฤติ ไม่มีศาสนาที่ดีศาสนาไหนสั่งสอนให้คนทอดทิ้งศีลธรรม ฉะนั้น ศาสนิกชน คนที่นับถือศาสนา แม้ศาสนาใดศาสนาหนึ่งล้วนเป็นผู้ที่นับถือหลักศีลธรรมในโลก มีศีลธรรมเป็นหลักปกครองใจและความประพฤติ แม้นับถือศาสนาต่างกันแต่ต่างเคารพอยู่ในหลักศีลธรรมด้วยกัน จึงอยู่รวมกันได้โดยสงบสุข

คนแปลกประหลาด

คนเราที่อยู่ร่วมครอบครัว ร่วมหมู่ ร่วมถิ่นฐานบ้านเมืองจนถึงอยู่ร่วมโลกกัน โดยปกติเมื่อพบกันเข้าก็รู้จักกันว่า คนไทย คนจีน คนแขก คนฝรั่ง เป็นต้น เพราะมีลักษณะหน้าตาผิวพรรณเป็นต้น เป็นเครื่องบอกให้รู้ แต่ถ้าจะมีใครสักคนหนึ่งไม่มีลักษณะบอกได้ว่าเป็นชาติไหนปรากฏตัวเข้ามา ใครจะรู้ได้

หรือว่าเขาเป็นคนอะไร มาจากไหน ดูเป็นคนแปลกประหลาดในโลกฉันใด คนที่นับถือศาสนาต่าง ๆ ก็ฉันนั้น เมื่อพบกันก็ย่อมจะรู้จักกันได้ว่าใครเป็นอย่างไรมีหลักเชื่อถือปฏิบัติอย่างไร หรือมีศีลธรรมอย่างไรถึงจะถืออย่างคร่ำครึอย่างไรก็ยังดูรู้จักกันได้ เพราะทุกศาสนาย่อมแสดงหลักธรรมของตนไว้ทั้งนั้น เป็นเครื่องชี้ให้ทราบได้ว่าศาสนิกชนของศาสนานั้น ๆ เป็นอย่างไร คือมีทางปฏิบัติตามลัทธิศาสนานั้น ๆ อย่างไร แต่ถ้าจะมีใครที่ไม่นับถือศาสนาอะไรมาปรากฏตัวขึ้นใครจะรู้ได้ว่าเขาเป็นคนอะไร มีหลักเชื่อถืออย่างไร ดูเป็นคนแปลกประหลาดอันจะต้องพึงระมัดระวัง เพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไร มีความคิดเห็นนับถืออะไรอยู่ เพราะตามธรรมดาทุกคนจะต้องนับถือหลักอันใดอันหนึ่งอยู่ทั้งนั้น ดังได้แสดงแล้วตั้งแต่ต้นว่าศาสนาคือคำสั่งสอนนั้นมีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ คนนับถือคำสั่งสอนก็มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพเหมือนกัน ฉะนั้น จึงไม่มีใครที่ไม่มีหลักอะไรเป็นที่นับถือเลย ถ้าไม่เป็นศาสดาตั้งหลักของตนขึ้นสั่งสอนเอง ก็ต้องนับถือรับฟังคำสั่งสอนจากผู้อื่น คนเช่นนี้จึงต้องตรวจสอบให้แน่ว่าเขาเป็นศาสดาองค์ใหม่ขึ้น หรือนับถือศาสนาของศาสดาใหม่อื่นองค์ไหน

คนหลักลอย

บางคนอาจลังเลใจในศาสนาต่าง ๆ ที่แสดงตรงกันมาบ้าง ขัดกันบ้าง จึงยังไม่ปลงใจนับถือจริงลงได้ถ้ายังไม่นับถือเพราะเหตุเช่นนี้ ก็ยังไม่ควรตำหนิ เพราะมีเหตุผลที่สมควรอยู่ แต่ถ้าไม่ศึกษาสอบสวน ปล่อยให้ลังเลใจอยู่เรื่อยไป ก็กลายเป็นคนหลักลอยทางจิตใจถ้าศึกษาสอบสวนตามเหตุผลให้ตลอด ก็จะเป็นประโยชน์มากกว่าเชื่อถืออย่างไม่มีเหตุผล

ศาสนาที่สอนให้รู้

ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงประสงค์ให้พุทธศาสนิกชนเชื่อถือตามเหตุผลด้วยปัญญาของตนทรงแนะนำให้พากันมาดูให้เห็นประจักษ์ด้วยตนเอง ดังบทพระธรรมคุณว่า “เอหิปสฺสิโก ควรเรียกให้มาดู” เมื่อจะทรงแสดงปฐมเทศนาในวันอาสาฬหบูชาบุรณมีก็มิได้ทรงขอให้ฤษีทั้ง ๕ เชื่อก่อน เพียงแต่ตรัสให้ตั้งใจฟัง เมื่อทรงแสดงปฐมเทศนาจบลงแล้ว พระโกณฑัญญะเกิดดวงตาเห็นธรรม คือเห็นจริงขึ้น พระพุทธเจ้าตรัสอุทานว่า “โกณฑัญญะได้รู้แล้วหนอ” (จึงเกิดมีคำเรียกท่านว่าพระอัญญาโกณฑัญญะสืบมา) มิได้ตรัสว่าโกณฑัญญะได้เชื่อพระองค์แล้วเลย พระโกณฑัญญะนี้เองได้เป็นปฐมอริยพุทธศาสนิกในโลกตั้งแต่เมื่อเกิดดวงตาคือปัญญาเห็นธรรม พระพุทธเจ้าได้ทรงอบรมฤษีอีก ๔ รูปให้ได้ดวงตา

เห็นธรรม ในต่อมาได้ทรงอบรมฤษีทั้ง ๕ ให้ได้ปัญญาเป็นเหตุให้พ้นทุกข์ทั้งหมดเหมือนพระองค์ ได้เสด็จจาริกประกาศพระพุทธศาสนาแสดงหนทางที่ชอบแก่โลกโดยลำดับ จึงมีพุทธศาสนิกชน คือพระสงฆ์สาวก หรือพุทธบริษัทพุทธมามกะ พุทธมามิกา ต่อมาจนถึงทุกวันนี้

พุทธศาสนิกชนแท้

พระพุทธเจ้าได้ทรงยังล้อพระธรรมให้หมุนไปในโลกตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาเป็นต้นมา จึงเรียกชื่อปฐมเทศนาโดยเฉพาะว่า "ธรรมจักร" แปลว่าล้อคือธรรม จะเรียกวันที่ทรงแสดงคือวันอาสาฬหปุณณมีว่าวันธรรมจักรก็ได้ เมื่อล้อพระธรรมหมุนไปในที่ใดทิศใด ก็ปรากฏมรรคาคือทางที่ชอบขึ้นในที่นั้นทิศนั้นเป็นสายเดียวประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ เห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ อาชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจชอบ ใครเดินทางชอบมีองค์ประกอบ ๘ รวมกันเป็นทางเดียวนี้แล คือ พุทธศาสนิก พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปชฺชถ มารเสนปฺปโมหนํ

ท่านทั้งหลายจงปฏิบัติเดินทางที่ทำมารและเสนาให้หลงนี้แล

เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปนฺนา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถ
ท่านทั้งหลายปฏิบัติเดินทางนี้แล้วจักทำทุกข์ให้สิ้นสุดได้ดังนี้

คนในโลกนี้ ส่วนมากทำไมจึงนับถือศาสนา น่าตอบอย่างสั้น ๆ ว่า เพราะคนส่วนมากเห็นว่าศาสนาอาจเป็นสรณะคือที่พึ่งหรือเป็นสรณะของตนได้ เมื่อใดคนเห็นว่าศาสนาใด ไม่อาจเป็นสรณะคือที่พึ่งของตนได้แล้ว ก็จะเสื่อมหรือเลิกนับถือศาสนานั้นเมื่อนั้น ฉะนั้น ศาสนาที่จะดำรงอยู่ได้ จึงต้องเป็นศาสนาที่อาจเป็นสรณะของคนได้จริง แต่ก็ต้องเกี่ยวแก่คนด้วยเหมือนกัน คือแม้จะเป็นศาสนาที่เป็นสรณะได้จริง ถ้าคนไม่นับถือไม่ถึงเป็นสรณะจริง หรือนับถือถึงเป็นสรณะในทางผิด ก็ทำให้ศาสนาเสื่อมไปได้เหมือนกัน เหมือนอย่างเอกราชหรืออิสรภาพของประเทศชาติซึ่งเป็นของดี ถ้าคนในประเทศชาติไม่รักษาไว้ให้ดีก็อาจเสียไปได้ การที่เสียไปนั้นมิใช่เป็นเพราะเอกราชหรืออิสรภาพนั้นไม่ดี แต่เป็นเพราะรักษาไว้ไม่ได้เอง ฉะนั้นศาสนิกคือคนที่นับถือศาสนาเองจึงเป็นเหตุให้ศาสนาเสื่อมไปได้ รวมความว่าศาสนาที่จะดำรงอยู่ได้ เพราะศาสนาเป็นสรณะได้จริง ๑ คนนับถือหรือถึงเป็นสรณะจริง ๑ ฉะนั้น ในกัณฑ์นี้จะแสดงเรื่องสรณะสืบต่อไป

สรณะกับความกลัว

สรณะ แปลว่า ที่พึ่ง ที่พึ่งพำนัก ที่พึ่งกำจัดภัย คือที่พึ่งที่ช่วยให้พ้นภัยได้ เมื่อเกิดภัยขึ้นที่ใดช่วยให้พ้นภัยให้ปลอดภัยได้ ที่นั้นแหละเรียกว่าสรณะ คือที่พึ่งของตน ภัยได้แก่สิ่งที่พึงกลัว ความกลัวที่เกิดขึ้นในสิ่งที่พึงกลัวนั้นก็เรียกว่าภัย ความกลัวเกิดขึ้นจากอะไร ความกลัวเกิดขึ้นจากความรักหรือสิ่งที่รัก รักในสิ่งใดมากก็กลัวมากว่าสิ่งที่รักนั้นจะเป็นอันตราย และถ้าเห็นว่าอะไรจะทำอันตรายแก่สิ่งที่รัก ซึ่งมีอำนาจเหนือตนอยู่ ก็จะกลัวต่อสิ่งนั้นมาก ยอดแห่งสิ่งที่รักของคนและสัตว์ดิรัจฉานทั่วไปนั้นคือชีวิตของตนเองสิ่งที่รักอื่น ๆ ก็เป็นที่รักรอง ๆ ลงมา จึงพากันกลัวอันตรายของชีวิตมากที่สุด

สิ่งที่รักที่เนื่องกับชีวิตอีกอย่างหนึ่งคือที่ตั้งอาศัยของชีวิตอันหมายถึงร่างกายประกอบด้วยจิตใจ จึงพากันกลัวอันตรายที่จะมาบั่นทอนร่างกายเมื่อรักในชีวิต รักในร่างกาย ก็พลอยรักในคนในทรัพย์สมบัติและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอุปกรณ์ (เครื่องอุดหนุน) หรือเป็นปัจจัย (เครื่องอาศัย) ให้เกิดความสุขแก่ชีวิตและร่างกายอีกมากมาย จึงพากันกลัวอันตรายที่จะเกิดแก่สิ่งอุปกรณ์เหล่านี้ มากบ้างน้อยบ้างตามแต่จะรักมากหรือรักน้อยเพียงไร

รวมความว่า โดยปกติคนกลัวภัยที่จะเกิดแก่ชีวิต คือกลัวตายมากที่สุด ต่อลงมาก็กลัวภัย ที่จะเกิดแก่ร่างกายและแก่ทรัพย์สินเป็นต้น คือ กลัวเจ็บและกลัวขาดสุข ดังจะยก

ตัวอย่างว่า งูพิษ แขนหัก ของหาย ๓ อย่างนี้ใครกลัวอะไรมากเป็นที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ตามตัวอย่างนี้ คนทั่วไปจะกลัวงูพิษมากเป็นที่ ๑ เพราะอาจจะกัดตาย กลัวแขนหักเป็นอันดับ ๒ เพราะทำให้ร่างกายเจ็บหรือพิการ กลัวของหายเป็นที่ ๓ เพราะทำให้ขาดของใช้สอยทำให้ขาดความสุขความสะดวก จึงรวมพูดสั้น ๆ ว่า รักมากก็กลัวมาก รักน้อยก็กลัวน้อย ไม่รักอะไรเลยก็ไม่ต้องกลัวอะไรเลย

กลัวเจ็บกลัวตาย

ทุกคนคงเคยมีความกลัวอยู่ด้วยกัน เพราะต่างก็มีความรักในชีวิตร่างกายและความสุขเหมือน ๆ กัน จึงกลัวสิ่งที่จะเป็นภัยแก่ชีวิตเป็นต้น เมื่อยังเป็นเด็กเล็กมากยังไม่เดียงสาอาจยังไม่รู้จักกลัวตาย แต่ก็สังเกตได้ว่ากลัวเจ็บ นักสังเกตบางท่านกล่าวว่า สัตว์ดิรัจฉานจำพวกที่มีความรู้น้อยไม่รู้จักกลัวตาย แต่แสดงว่ารู้จักกลัวเจ็บ สัตว์ดิรัจฉานจำพวกที่มีความรู้มากจึงรู้จักกลัวตาย คำกล่าวนี้อาจเป็นไปได้ เพราะอาจเทียบได้กับเด็กดังกล่าวแล้ว

น่าสังเกตว่า เด็กเล็ก ๆ ค่อยรู้จักกลัวเจ็บ ในเมื่อได้ผ่านเจ็บมาบ้างแล้วและค่อยรู้อะไรบ้างแล้ว ดังเช่นเด็กเล็ก ๆ มองเห็นไฟยังไม่รู้จักไฟจึงเอื้อมมือไปจับ ถ้าจับถูกไฟไฟก็จะลนมือให้เจ็บให้ร้อน เด็กก็จะร้องเพราะมีความรู้สึกเจ็บ ทำให้

ไม่กล้าจับไฟเพราะกลัวเจ็บ ส่วนอาการหลบภัยอาจมีตามระบบของร่างกายตามธรรมชาติ เช่นเมื่อมือถูกไฟมือก็ชักกลับหรือกำมือตากะพริบเมื่อผงเข้าตา เด็กเล็ก ๆ ก็แสดงอาการดังกล่าวได้ทั้ง ๆ ที่ยัง ไม่เดียงสาอะไรต่อเมื่อรู้จักเดียงสาขึ้นโดยเฉพาะคือเมื่อรู้จักกลัวขึ้นจึงรู้จักกลัวเจ็บ กลัวสิ่งที่ทำให้เจ็บและรู้จักกลัวตาย ต่อเมื่อเริ่มรู้จักชีวิตและรู้ว่าความตายคือความสิ้นสุดของชีวิต จึงกลัวสิ่งที่เป็นอันตรายแก่ชีวิต นอกจากนี้ยังกลัวในสิ่งอื่น ๆ อีก

สิ่งที่กลัวต่าง ๆ

สิ่งที่กลัวนั้น โดยลักษณะทั่ว ๆ ไป คือสิ่งที่มีอำนาจสามารถให้โทษให้ทุกข์ได้ เป็นสิ่งที่มองเห็นตัวได้ก็มี เป็นสิ่งที่มองไม่เห็นตัวก็มี สิ่งที่มองเห็นตัวเช่นคนที่สามารถเห็นได้ สัตว์ดิรัจฉานที่อาจทำอันตรายได้ เครื่องประหัตประหารต่าง ๆ รถที่อาจวิ่งชนหรือทับเอาได้หรือภัยธรรมชาติเช่นแผ่นดินไหว น้ำท่วม ภูเขาไฟระเบิด ลมได้ฝุ่น ฟ้าผ่า ส่วนสิ่งที่มองไม่เห็นตัวนั้น เช่นผีสางเทวดาที่คิดกลัวกันตั้งแต่ดึกดำบรรพ

กลัวที่หลอกเด็ก

บางที เมื่อเด็กเริ่มรู้จักเดียงสามากขึ้น ก็ถูกอบรมด้วยใช้วิธีหลอกให้กลัว เช่นบอกว่าตุ๊กแกจะกินตับงูเขียวจะกินตับ

จำนำไปขายให้แก่แขก เป็นต้น เพื่อให้เด็กหยุดร้อง บางทีเมื่อเด็กไปยืนในที่หมิ่นจะพลัดตกลงไป ก็บอกว่าหยุดชน อย่าไปยืนที่นั่น ผีจะผลัก เมื่อเด็กจะลงเล่นน้ำก็บอกว่าอย่าลงไป ผีจะฉุดขา เมื่อเห็นเด็กน่ารักก็ต้องพูดว่าน่าเกลียด เพื่อให้ผีพลอยเกลียด จะได้ไม่นำเด็กไป ถ้าพูดน่ารัก ผีจะพลอยรัก และนำเอาเด็กไป ผู้ที่บอกหรือพูดเช่นนี้ บางทีก็เชื่ออย่างนั้น หรือไม่เชื่อทีเดียวก็กริ่งเกรงอยู่บ้างหรือเกรงคนที่เชื่อจะไม่สบายจึงพูดเพื่อรักษาใจคนที่เชื่อ แต่ผู้มุ่งเหตุผลไม่อบรมเด็กด้วยวิธีหลอกแต่อบรมด้วยเหตุผล เช่นห้ามเด็กมิให้ยืนในที่หมิ่นด้วยชี้แจงว่าอาจจะตกลงไปเป็นอันตราย ห้ามเด็กมิให้ลงเล่นน้ำ ด้วยชี้แจงว่าถ้าว่ายน้ำไม่เป็นจะจมลงไปอย่างไร และไม่ชักนิยายหรือชักนำให้เด็กกลัวผี เด็กที่ได้รับอบรมด้วยเหตุผลจะรู้จักใช้เหตุผลขึ้นโดยลำดับบางทีเมื่อถูกผู้ใหญ่ให้ไปหยิบอะไรในห้องมืดถ้าจะบ่ายเบี่ยงก็อ้างว่ากลัวมืด แทนที่จะอ้างว่ากลัวผี

กลัวที่หลอกผู้ใหญ่

ความกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว เช่นกลัวผีนี้ เป็นที่รับรองว่าได้มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ นอกจากกลัวยังนับถือผีบางประเภท เช่นผีบรรพบุรุษ ผีฟ้า หรือเทพต่าง ๆ เพราะเชื่อว่านอกจากมีพระเดชให้โทษให้ทุกข์ได้แล้ว ก็ยังมีพระเดชป้องกันโทษทุกข์และมีพระคุณเกื้อกูลให้เกิดความสุขความเจริญอีกด้วย เมื่อ

เห็นว่าผีเหล่านี้สิงสถิตอยู่ในที่ใด เช่น ที่ภูเขาใหญ่ ที่ป่า ที่สวน ที่ต้นไม้ใหญ่ ก็ไปบูชาในที่นั้น ขอพึ่งให้ช่วยบำบัดภัยอันตราย ให้ช่วยบอกโชคลาภ สมดังพระพุทธภาษิตบทหนึ่งแปลความว่า "มนุษย์ทั้งหลายถูกภัยคุกคามแล้ว ย่อมถึงภูเขา ป่า สวน ต้นไม้ที่เป็นเจดีย์ทั้งหลาย ว่าเป็นสรณะคือที่พึ่งกันเป็นอันมาก"

ผีที่ขอพึ่งถึงเป็นสรณะเหล่านี้มองไม่เห็นตัวแต่ก็ยังมองเห็นที่ สิงสถิต มีภูเขาเป็นต้น นับว่าเป็นพวกผีดิน หรือภุมเทวดา ผู้อาศัยอยู่บนดิน หรืออาศัยอยู่บนสิ่งที่ตั้งอยู่บนดิน นอกจากนี้ยังนับถือพวกผีฟ้าหรือเทวดาที่เป็นเจ้าแห่งลม ฝน เป็นต้น ที่ปรากฏอยู่บนฟ้า หรือที่ตกลงมาจากฟ้า เพราะเชื่อว่าลมฝน เป็นต้นเหล่านี้ คงมีเจ้าทุก ๆ อย่างผู้อาศัยอยู่บนฟ้า เป็นอันว่า ขอพึ่งถึงเป็นสรณะในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ทั้งเทพทั้งถิ่นที่อาศัย ของเทพนั้น ๆ เมื่อนับถือเทพต่าง ๆ แข่งขันกันมากขึ้น ไม่ยอมลงกัน ผู้นับถือเองก็ชักลังเลใจในเทพที่ตนนับถือจึงเกิด นับถือเทพผู้สูงสุดแต่น้อยองค์หรือแต่องค์เดียว และเชื่อว่าเป็น ผู้สร้างผู้ทำในสิ่งที่คนไม่รู้ทั้งหมด แม้เทพเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่มอง ไม่เห็นตัวตลอดทั้งที่อยู่อาศัย แต่ก็เป็นความเชื่อที่รวมความเชื่อ ของคนให้เป็นกลุ่มเป็นก้อนไว้ได้ตามคราวตามสมัย

ความเชื่อถือในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวทั้งหมดนี้น่าจะเติบโต จากกลัวผีอย่างธรรมดานี้เอง ซึ่งได้รับการส่งเสริมขึ้นโดยลำดับ การอบรมสั่งสอนด้วยให้กลัวผีธรรมดาใช้สำหรับเด็กดังกล่าวแล้ว

แม้เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วก็คงสั่งสอนให้กลัวอยู่นั่นเองเป็นอันไม่พ้นจากกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็นตัว

กลายมานับถือวัตถุ

สิ่งที่มองไม่เห็นตัวเหล่านี้ เป็นต้นว่าเทพประจำลม เทพประจำฝนเป็นต้น ในสมัยที่มนุษย์พบเหตุผลของธรรมชาติมากขึ้นก็กลายเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติไปเป็นอันมาก และเมื่อพบหลักของการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ หลักของการสร้างสำเร็จรูปก็กลายเป็นการเปลี่ยนแปลง รวมความว่า สิ่งที่มองไม่เห็นตัวที่คิดว่าเป็นอะไรต่าง ๆ เมื่อความรู้เจริญขึ้นก็ทำให้มองเห็นตัวขึ้น คือมองเห็นเหตุผล เมื่อมองเห็นเหตุผลมากขึ้นเช่นนี้ความนับถือในสิ่งที่มองไม่เห็นก็น้อยลง เปลี่ยนมานับถือในเหตุผล ความรู้ในเหตุผลที่เจริญขึ้นโดยมากเป็นเหตุผลทางวัตถุ จึงมีวัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้นมากมาย เป็นเครื่องบำรุงสุขก็มี เป็นเครื่องก่อทุกข์ก็มี เช่นเครื่องประหัตประหารต่าง ๆ ทำให้คนมิใช่น้อยคิดพึ่งวัตถุ เหมือนอย่างวัตถุเป็นสรณะและตีราคาวัตถุสูงกว่าสิ่งอื่น ๆ บางทีตีราคาวัตถุสูงกว่าคน ฉะนั้น เมื่อยังนับถือสิ่งที่มองไม่เห็นตัว ถ้าจะกล่าวคนเป็นทาสของสิ่งนั้นก็ไม่ผิด ครั้นเปลี่ยนมานับถือวัตถุก็อาจกล่าวว่าคนกลายมาเป็นทาสของวัตถุต้องทำงานเพื่อวัตถุเท่านั้น

ทวีภัยกรรม

โลกในสมัยที่เจริญด้วยความรู้ในเหตุผลทางวัตถุและเจริญทางวัตถุนี้ ลดภัยทางธรรมชาติลงได้มาก เช่น ใช้สายฟ้ากันฟ้าผ่า ทำทำนบกั้นน้ำ และลดภัยทางไข้เจ็บลงได้มาก จนปรากฏว่าคนในโลกบัดนี้คิดเฉลี่ยแล้วมีอายุยืนขึ้น มีไฟฟ้าใช้เพื่อกิจการต่าง ๆ มีรถต่าง ๆ ใช้บนพื้นดิน มีเรือต่าง ๆ เดินในแม่น้ำในมหาสมุทร มีเรือบินในอากาศ มีสิ่งต่าง ๆ อีกมากมาย แม้จะลดภัยทางธรรมชาติได้มาก แต่ก็ทวีภัยที่เกิดจากกรรม (การที่กระทำ) ของคนด้วยกันมากขึ้นในส่วนใหญ่ เช่นได้เกิดสงครามโลก ๒ ครั้งมาแล้วในระยะหลังที่ห่างกันไม่นานนัก ในสงครามโลกแต่ละครั้ง คนได้ทำลายชีวิตและทรัพย์สมบัติของกันและกันมีจำนวนมากมาย ภริยาสามีต้องตายจากพลัดพรากกันลูกต้องกำพร้าพ่อ ทหารและประชาชนต้องล้มตายหรือพิการเหลือที่จะนับ เมื่อสงครามโลกสงบลงแล้วความทุกข์ยากคับแค้นขาดแคลนก็ยังไม่สงบยังมีต่อไปอีก จิตใจคนส่วนมากกระด้างขึ้น ระส่ำระสายมากขึ้น การกระทำของคนก็กระด้างขึ้น ความโอบอ้อมอารีกันอย่างบริสุทธิ์ใจน้อยลงไป ความเห็นแก่ตัวมีมากขึ้น หวาดระแวงกันมากขึ้น

ฉะนั้น แม้สงครามทางกายสงบแต่สงครามทางใจยังไม่สงบ ยังตระเตรียมเพื่อรุกรานหรือเพื่อป้องกันกันต่อไป และใช้

ความรู้ในเหตุผลภายนอกหรือความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประดิษฐ์เครื่องอาวุธสำหรับประหารกัน จนถึงอาจทำลายคนทั้งโลกได้ ฉะนั้น สิ่งที่มองไม่เห็นตัว เช่นผีจำพวกต่าง ๆ ที่กลัวกัน ผีฟ้า เช่นเทพแห่งดิน น้ำ ไฟ ลมต่าง ๆ เป็นต้นมาเป็นที่พึ่งของคนในบัดนี้ไม่ได้ เพราะกลายเป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเสียมิใช่น้อย คนกลับเป็นผู้ควบคุมปรากฏการณ์ตามธรรมชาติเสียเอง จะพึ่งวัตถุก็ไม่ได้ เพราะวัตถุระงับการเบียดเบียนกันของมนุษย์ไม่ได้ วัตถุกลับเป็นนายของคน เป็นเครื่องมือใช้เบียดเบียนกันแรงยิ่งขึ้น

ฉะนั้น คนโดยมากจึงมีใจรวนเรระส่ำระสาย คิดสั้นเข้ามาแคบเข้ามา คิดแก้ปัญหาแต่เฉพาะหน้า ปล่อยวันพรุ่งนี้ให้เป็นเรื่องของวันพรุ่งนี้ปล่อยคนอื่นให้เป็นเรื่องของคนอื่นทำนองให้เราเป็นสุขใครจะทุกข์ไม่ใช่เรื่องของเรา วันนี้ใช้ให้เป็นสุขพรุ่งนี้คิดหาใหม่ คิดแคบ ๆ สั้น ๆ อะไรทำนองนี้ ดีชั่วไม่ต้องคำนึง ดูก็ใกล้กับความคิดของเพื่อ สัตว์ร่วมโลกเข้าไปใกล้กับวัตถุที่ไม่มีจิตใจเข้าไป ความทุกข์เดือดร้อนและความเสื่อมโทรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภัยแก่คนทั้งที่เป็นส่วนย่อยทั้งที่เป็นส่วนรวมเป็นภัยแก่ชีวิตที่ทุก ๆ คนรัก เป็นภัยแก่ร่างกายและจิตใจ เป็นภัยแก่ความสงบสุขที่ทุก ๆ คนสงวนต้องการและเป็นภัยที่คนสร้างขึ้นเอง

ภัยและวิธีระงับภัยที่แท้จริง

ทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ภัยที่คนสร้างขึ้นเองเหล่านี้พร้อมทั้งเหตุและระงับภัยไว้อย่างบริบูรณ์ ด้วยทรงแสดงให้เห็นตามเหตุผลตามหลักอริยสัจ (ความจริงอย่างประเสริฐแน่แท้) ๔ ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

ความทุกข์เดือดร้อนต่าง ๆ อันเป็นผลที่คนทำให้แก่กันในเรื่องส่วนตัว หรือในส่วนรวม เช่นในการสงครามดังเช่นกล่าวมาแล้ว คือตัวทุกข์ โดยปกติชีวิตร่างกายของทุกคนต้องประสบภัยตามธรรมชาติที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้อยู่แล้ว คือแก่ เจ็บ ตาย ยังต้องประสบภัยที่คนกันเองทำให้แก่กันอีก

ความทะยานอยากของตน อันเรียกว่าตัณหา ซึ่งเป็นตัวบงการให้ประกอบกรรมเบียดเบียนกันต่าง ๆ เป็นตัวสมุทัยเหตุให้ทุกข์เกิด คนที่เป็นทาสของความทะยานอยากย่อมจะทำอะไรเพื่อสนองตัวนายคือความอยากนั้นได้ทุกอย่าง เหมือนอย่างคนใช้ที่ซื่อสัตย์รับใช้นายได้ทุกอย่างสุดแต่นายจะสั่ง คนที่เป็นทาสของความอยากนี้แลเป็นตัวก่อกวนความสงบสุขสร้างทุกข์ภัยต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น ถ้าเป็นคนที่มีอำนาจน้อย มีวัตถุทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือน้อย ก็สร้างทุกข์ภัยได้น้อยถ้าเป็นคนมีอำนาจมาก มีวัตถุทางวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือมากและร้ายแรง ก็สร้างทุกข์ภัยได้มากและร้ายแรง มีตัณหาความทะยานอยากนี้เองเป็นมูลเหตุ

ความดับตัณหา คือดับอยากเสียได้ เป็นนิโรธความดับทุกข์ ดับภัย

ทางที่ชอบมีองค์ประกอบ ๘ ประการ ดังระบุไว้แล้วในกัณฑ์ที่ ๖ เป็นมรรคคือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดับภัย องค์ประกอบทั้ง ๘ นั้น จะกล่าวซ้ำอีกครั้งหนึ่ง คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ สัมมาวาจา เจรจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ สัมมาวายามะ พยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ องค์ประกอบทั้ง ๘ ประการนี้รวมกันเป็นทางเดียว มิใช่ ๘ ทาง จึงเป็นมรรค คือทางดับทุกข์ดับภัยได้จริง

สรณะ ๓

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรม ชี้สัจจะคือความจริงเหตุและผล ตามหลักอริยสัจ ๔ ดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏในพระสูตรต่าง ๆ ว่า ได้มีผู้ฟังเป็นอันมากเกิดความรู้ความเห็นจริงตามพระธรรม มีความเลื่อมใส กล่าวสรรเสริญว่า พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระธรรมเทศนาโดยปริยาย คือกระแสความหลายอย่างทำให้เห็นทางที่จะปฏิบัติแจ้งชัดแก่ปัญญา อุปมาเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ หรือเหมือนเปิดของที่สิ่งกำบังไว้ หรือเหมือนบอกทางให้แก่คนหลงทาง หรือเหมือนอย่างตามประทีปไว้ในที่มืดด้วยหวังว่าคนมีตาดีจักได้

เห็นรูปฉะนั้น แล้วกล่าววาจาถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่ง แสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกาถึงสรณะจนตลอดชีวิต

พระพุทธเจ้าเป็นสรณะที่พึ่งได้จริง เพราะทรงเป็นผู้ชี้บอกทางพ้นทุกข์พ้นภัยได้จริง

พระธรรมเป็นสรณะที่พึ่งได้จริง เพราะรักษาผู้ปฏิบัติไว้มิให้ตกต่ำ

พระสงฆ์เป็นสรณะที่พึ่งได้จริง เพราะเป็นผู้ช่วยบอกทางตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้บอกไว้ และเป็นผู้กำลังเดินทางนั้น หรือได้ผ่านทางนั้นแล้ว เป็นพยานที่อ้างได้ว่า พระพุทธเจ้าตรัสจริง เพราะได้ตรัสบอกทางไว้ถูกต้อง และเป็นตัวอย่างชักนำให้คนอื่นเดินทางต่อไป

กล่าวโดยย่อ เพราะพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ เป็นรัตนะ คือแก้วอันอุดมในโลก ดังแสดงแล้วในกัณฑ์ที่ ๔ (พระรัตนตรัย) จึงเป็นสรณะที่พึ่งของผู้ตั้งใจได้อย่างแท้จริง

ความรู้ในทางวิทยาศาตร์อาจพึ่งได้ ในทางเพื่อรู้เหตุผลแห่งธรรมชาติภายนอก เพื่อประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อป้องกันแก้ไขภัยธรรมชาติภายนอก ตลอดจนถึงเพื่อประดิษฐ์อาวุธนานาชนิดเป็นต้น แต่วิทยาศาสตร์ไม่สามารถช่วยป้องกันภัยธรรมชาติของร่างกาย คือแก่ เจ็บ ตาย คือจะทำให้คนไม่แก่ ไม่เจ็บไม่ตายหาได้ไม่ ได้เพียงบำบัดบำรุงรักษาไว้ชั่วครั้งหนึ่งคราว

หนึ่งและไม่สามารถป้องกันแก้ไขภัยที่เกิดจากการก่อขึ้นของคน ซึ่งมีตัณหาความทะยานอยากเป็นเหตุ โดยตรงกันข้าม ภัยอย่างนี้ย่อมทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ยิ่งสามารถประดิษฐ์ยวดยานไปจนถึงโลกอื่น ก็ยังจะไปก่อภัยขึ้นที่โลกอื่นอีก โดยมากคนเรามักกลัวภัยจากภายนอกคอยหลบภัยภายนอก ในขณะเดียวกันก็ปล่อยภัยในตนเองออกไปเป็นภัยแก่ผู้อื่น คือประพฤติตนไปตามอำนาจใจที่ปรารถนาทะยานอยาก จึงทำร้ายเขาบ้างพูดว่าร้ายเขาอย่างที่เรียกว่าตั้งนินทาสโมสรบ้าง คิดมุ่งร้ายเขาบ้าง เหล่านี้เป็นภัยที่น่ากลัวอันเกิดขึ้นที่ตัวเองทั้งนั้นและออกไปเป็นภัยแก่ผู้อื่น แล้วก็ย้อนกลับมาเป็นภัยเป็นเวรแก่ตนเอง ฉะนั้น เมื่อพึ่งพระรัตนตรัยพึ่งพระพุทธศาสนาคิดหาความจริงตามเหตุผลที่ตนเองคอยจับตัวความปรารถนาทะยานอยากไว้ให้อยู่ในอำนาจของตน ไม่ให้ตนอยู่ในอำนาจของความปรารถนาทะยานอยาก และคอยควบคุมความประพฤติให้อยู่ในขอบเขตที่ชอบ ภัยที่เกิดจากตนเองก็จะสงบตัวของเราเองก็ไม่เป็นภัยแก่ตัวเราเอง และไม่เป็นภัยแก่ใครอื่น

สรุปสรณะ

ทุกยุคทุกสมัยมา เมื่อเหตุการณ์เดือดร้อนอย่างยิ่งเกิดขึ้นในโลก เช่นเกิดสงครามโลกคนก็พากันตื่นตระหนกตกใจ พากันเกิดความลังเลสงสัย เมื่อมุ่งประหัตประหารกันก็ทำให้ใจ

แข็งกระด้างขึ้น และเมื่อต้องช่วยตัวเองให้รอดก็ทำให้ใจคับแคบเห็นแก่ตัวมากขึ้น และทำให้สงสัยในสรณะต่าง ๆ ว่าช่วยไม่ได้ หรือน่าจะช่วยไม่ได้ เพราะต้องช่วยตัวเอง ฉะนั้นจึงปรากฏความเสื่อมโทรมทางจิตใจทั่ว ๆ ไป และความนับถือในสรณะทั้งหลายก็เสื่อมโทรมลงด้วย เพราะคนพากันสงสัยลังเลใจเสียแล้ว เหตุฉะนี้จึงจำต้องร่วมมือกันแก้ไขความเสื่อมโทรมเช่นนี้เพื่อให้จิตใจกลับเข้าสู่ภาวะปกติ เมื่อป่วยหนักรอดตายหายไข้แล้วก็ต้องพักฟื้นต้องบำรุงร่างกายอีกระยะหนึ่งร่างกายจึงกลับมีสุขภาพเป็นปกติ ทางจิตใจก็เหมือนกันเมื่อกระทบเหตุการณ์อย่างแรงก็เหมือนเป็นไข้หนัก ต้องเยียวยารักษาบำรุงให้พอสมควรจึงกลับเป็นปกติได้ และข้อที่ต้องช่วยตัวเองต้องพึ่งตัวเองนั้นเป็นการถูกต้อง ทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ช่วยตน ให้พึ่งตนในการปฏิบัติทั้งปวงพระพุทธเจ้าเป็นเพียงตรัสบอกทางปฏิบัติให้รู้ เมื่อฟังพระธรรมของพระพุทธเจ้ารู้ทางปฏิบัติแล้ว ก็ต้องปฏิบัติด้วยตนเอง ในการปฏิบัติจึงต้องพึ่งตน แต่ต้องพึ่งพระพุทธเจ้าเป็นผู้บอกทางให้พึ่งพระธรรมเป็นทางเดิน พึ่งพระสงฆ์เป็นผู้เดินนำไปเบื้องหน้าเป็นหมู่ พวกเราทั้งหลายก็เหมือนอย่างเดินทางแถวต่อพระสงฆ์ไป เมื่อพึ่งในสรณะให้ถูกทางดังนี้ พระรัตนตรัยก็เป็นสรณะได้จริงอย่างไม่ต้องสงสัยแคลงใจ คนที่มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ย่อมเป็นคนทำอะไรด้วยรู้เหตุผลผิดชอบ

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนไว้ว่า

อตฺตทีปา....วิหรถ อตฺตสรณา อนญฺญสรณา

ท่านทั้งหลาย จงเป็นผู้มีตนเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง อย่ามีอื่นเป็นที่พึ่งอยู่

ธมฺมทีปา....วิหรถ ธมฺมสรณา อนญฺญสรณา

จงมีธรรมเป็นเกาะเป็นที่พึ่ง อย่ามีอื่นเป็นที่พึ่งอยู่

1 030010 012419

ราคา 15.00 บาท